

դրութեանն ետքը քիչ մը աւելի լաւնայ այդ մարդկութեան զուրկ տէրութեան վիճակը՝ եթէ Լարոպացոց հսկողութեամբն և եթէ իրենց ու քրիստոնէական կրօնքին հոն ազատութիւն գտնաւորւի, որ այս նոր դաշնադրութեանս գլխաւոր պայմաններէն մէկն է :

Սիամի թագաւորին ամագոնները :

Սիամի երկրին զինուորութեան մէջ նշանաւոր և հետաքրքրական է Լարոպացոց համար կանանց գունդը, որոնք թագաւորին անձնական պահապաններն են : Եւս գունդը բաղկացած է չորս հարիւր կնիկներէ, որոնք աշխարհքին կտրիճ ու վայելուչ օրհորդներուն մէջէն ընտրուած են . առատ ոռճիկ մը կը վայելեն, և զինուորական ընտիր հրահանգով կը թուած են : Տասուիրեք տարուան հասակին կը մտնան ծառայութեան, և երբոր քսանըջինգ տարուան ըլլան՝ պահեստի գունդը կ'անցնին և ինչուան իրենց մահը արքունական դըղեակներու և տէրութեան կալուածներու պահպանութեանը սահմանուած են : Ինտրուած ատենին՝ կուսութեան ուխտ կ'ընեն, զոր ոչ երբէք կրնան լուծել՝ բայց եթէ թէ որ թագաւորն ուզենայ իր օրինաւոր կանանց կարգը դասել անոնցմէ . այս դիպուածը երբեմն կը պատահի, երբոր թագաւորը զինուորական հրահանգներու և զինաշարժութեան մէջ շատ գերազանցած տեսնայ իրենցմէ մէկը : Եւսպիսի փոխարինի մը յոյսը անանկ գովելի նախանձաւորութիւն մը կը ձգէ մէջերնին, որ անհաւատալի է :

Հագուստին ճոխ է և աղուոր տեսքով . հանդիսի օրեր հագած զգեստնին՝ ձերմակ բուրդէ հանդերձ մըն է ոսկով ասղնեգործած, որ ինչուան ծընկուրնին կը հասնի . զրահէ թեթեւ կիսազգեստ մը այս հագուստը կ'ամբողջացնէ, և ոսկեզօծ զրահէ լանջապանակ մըն ալ մարմնոյն վերին մասը պաշտ-

պանելու կը ծառայէ . թեւերնին ազատ է, որպէս զի կարենան զէնք գործածել . գլուխնին ալ ոսկեզօծ պզտի սաղաւարտ մը կը դնեն : Եւս զգեստը հագած օրերնին՝ նիզակով միայն կը զինուին, զոր մեծ ճարտարութեամբ կը գործածեն : Եւս սովորական օրերու հագուստին շատ աւելի պարզ է, և գլխաւոր զէնքերնին ալ հրացան է, զոր նոյն յաջողակութեամբ կը բանեցնեն :

Կանանց գունդը չորս խումբերու բաժնուած է, որոնց իւրաքանչիւրը հարիւր զինուոր ունի, և ասոնց ամենուն վրայ կը հրամայէ իրենց մէջէն ընտրուած գնդապետ մը : Եւս այս գլխաւորնին կը մեռնի, խումբերը մէկտեղ կը հաւաքուին, և իրեք օր զինուորական փորձեր կ'ընեն թագաւորին առջև, որ մէջերնէն ամենէն աւելի յաջողակն ու ընդունակը կ'ընտրէ ան պաշտօնին :

Եւս գնդապետը, որ վեց տարիէ ի վեր այս պատուոյն հասած է, 1851-ին թագաւորին կեանքն ազատելու արդիւնքն ունեցած է վագրի որսի մը միջոց : Եւս քունեաց մէջ մեծ համարմունք ունի ասիկայ, և ընդարձակ իշխանութիւն մը կը բանեցնէ իր զինուորներուն վրայ : Եւս քունական ազգատոհմին իշխաններուն պէս չքեղ ապարանք ունի, և իր անձնական ծառայութեանը համար տասը փիղ :

Թագաւորը ոչ երբէք արշաւանքի մը կ'երթայ առանց իր այս անձնական պահապաններուն գնդին, նոյնպէս ոչ որսի կամ ժուռ գալու կ'ելլայ առանց ուղեկից առնելու ասոնցմէ մէկ մաս մը : Եւս քանչիւր զինուորի հինգ սեաւ կանայք կը ծառայեն . ասանկով ներքին հոգերէ ազատ ըլլալով բոլորովին, իրենց արուեստին աշխատութիւններուն կրնան համարձակ ետեւէ ըլլալ : Եւս քան մօտերը կը թուութեան դաշտ մը կայ, ուր ամէն շաբաթ իւրաքանչիւր խումբ կ'երթայ և երկու օր նիզակ և սուր գործածելու, ամէն տեսակ հրացանով նշան առնելու, և պատերազմական շարժմունքներու փորձեր կ'ընէ :

Թագաւորն ամէն ամիս ներկայ կ'ըլլայ

այս կրթութեանց՝ իր եղբորը հետ մէկտեղ, և արժանաւոր հանդիսացողներուն մրցանակներ կը բաշխէ, կամ ապարանջաններ և կամ ուրիշ ազուր զարդեր: Օխուորները իրենց մեծ պատիւ կը սեպեն այս մրցանակները, մանաւանդ որ անոնցմով եւրոպացի զօրաց տասնապետներուն ու յիսնապետներուն չափ իշխանութիւն մը կը ստանան իրենց ընկերներուն վրայ: Վիչ անգամ պատիժ տրուելու առիթ կ'ըլլայ. և այն ալ ռոճիկնին քիչ կամ շատ ատեն կտրելուն վրայ է, որ իրեք ամիսէն աւելի երկայն չտւեր: Սխուռաբար այս կանանց մէջ շատ յաճախեալ է մենամարտութիւնը, որ գնդապետին թոյլտուութեամբ կ'ըլլայ միշտ, և այն խմբին ներկայութեանն առջև՝ որուն զինուորներէն են երկու հակառակորդները: Այս կռուոյն մէջ, որ միշտ հատու զէնքով՝ կ'ըլլայ, երբեմն կը հանդիպի որ մենամարտիկներուն մէկը մեռնի. այն մեռնողին յուղարկաւորութիւնը մեծ հանդիսով կ'ըլլուի, և քրքրմապետը գովեստ մը կը խօսի վրան ու կը ծանուցանէ որ իր քաջութեամբն արժանի եղած է անիկայ երջանկաց յաւիտենական բնակարանն ընդունուելու: Այս հանդիսէն ետքը բոլոր զինուորները միւս մենամարտիկին իր ճարտարութեան համար ուրախակցութիւն կ'ընեն. բայց վայելութեան համար՝ երկու ամիս զինուորական ծառայութենէ կ'արձկուի անիկայ, և այս միջոցին մէջ պարտաւորուած է պաքով ու աղօթքով անցընել բոլոր իր ժամանակը: Ի բաց առեալ մենամարտութեան պարսաւելի սովորութիւնը, կանանց գունդը ուրիշ կողմանէ անանկ աղէկ բարեկարգութեամբ կանոնաւորուած է՝ որ բոլոր սիւսմական զօրաց օրինակ է իր վարժ հմտութեամբն ու իր քաջութեամբը:

1 Գ. Գ. - Arme blanche.

ՀՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ճանապարհորդութիւն Պոդիկոնտի ի Հայկմ:
(Տես երես 312)

Բաց ի այս չորս քրմական դասերէն, որոնց վրայ մինչև հիմա խօսեցայ, և որոնք նոյնչափ թուով առանձին ժողովքներ կը կայացընեն, և իբրև Հռոմայ պաշտամունքը կանոնաւորող կը համարուին, ուրիշ սրբազան պաշտօնէից դասեր ալ կան, նոյնպէս յարգելի, թէպէտ և պաշտօնին երկրորդական: Ինչպէս են Աւետիս կամ Աբաշ-ձաւաւ Եղբար՝ ըսուածները, որոնց ասանկ կոչուելուն պատճառն է որ աստուածոց զոհ կ'ընեն սրտորէից բարեբերութեանը համար: Ասոնք սկզբնաւորեցան Ակկա Վաւրնիայի Հռոմուլոսի սի սանտուին տասուերկու որդիքներէն, որոնք իրենց մօրը հետ մէկտեղ ամէն տարի վերոյիշեալ վախճանովն ողջակէզներ կ'ընէին: Երբոր ասոնցմէ մէկը մեռաւ, թագաւորն ուզեց անոր տեղը անձամբ լեցընել, Աւետիս Եղբար՝ կոչելով այս միաբանութիւնը, ինչպէս որ կը կոչուին մինչև հիմա: Գլուխին ճերմակ վարսակալ կը դնեն, և հասկերէ պսակով կը զարդարեն. և զիտուեցաւ որ թագաւորաց վոնտուէլէն ետքը՝ առջի պսակ կրօններն իրենք եղան: Իրենց պատուանոցը սրբազան է, անանկ որ արքայանայ և մինչև գերութեան մէջ ալ կը պահեն զայն:

Քրմական ուրիշ դաս մ'ալ կը կայացընեն Փէլեւետիս ըսուածները: Առանց ասոնց խաղաղութեան կամ նիզակակցութեան գաշինք չդրուի. նոյնպէս և ոչ պատերազմի հրատարակում կ'ըլլուի, որովհետև իրենց մասնաւոր պաշտօնն է արգելուլ որ հասարակապետութիւնը անիրաւ պատերազմի մը ձեռք չգարնէ: Անկոս Մարտիոս զիրենք հաստատելով, ուզեց իրենց միջոցով սրբազան սեպել տալ այն պատերազմները՝ որոնց ստիպուած ըլլար ձեռք զարնելու, հետեւելով այս բանիս մէջ 'Կոմայի' որ քրմութեամբք ու ծէսերով մտածեց սրբազան երեցընելու քաղաքական կառավարութեան բոլոր գործողութիւնները: Երբոր հասարակապետութիւնը մը ունենայ, փեկեալեան քուրմ մը կը խրկէ անոր՝ հատուցում պահանջելու համար անկից: Եթէ այն ժողովուրդը հատուցումն ընելու կը դանդաղի կամ կը ժխտէ, ամիս մը ժամանակ թող կը տրուի անոր որոշելու. եթէ դեռ կը յամառի, վերոյիշեալ քուրմը հայրենական սահմանագլուխը դառնալով թշնամի ժողովրդեան երկիրը տեղ մը կը ննտէ, որն որ մէկ կողմէն արիւնտաած՝ միւս կողմանէ տարած կ'ըլլայ, որպէս զի այս կրկին նշաններովն իմացընէ որ Հռոմ սրով և հրով իր նախատանաց վրէժը պիտի առնու, և միանգամայն բարձր ձայնով կը հնչեցընէ այն ձևը՝ որով սովորաբար պատերազմը կը հրատարակուի: Այս սովորութիւնն ի գործ դրուեցաւ քանի որ հասարակապետութիւնը իրեն գրացիներուն հետ պատերազմելու առիթ ունէր. բայց երբոր պատերազմին սահմանը խախտուէն դուրս ելաւ, նոյն ձևով արձան մը կանգնուեցաւ: